

Petr Novotný, Pavel Koukal,
Eva Zahořová

 GRADA®

Nový občanský zákoník

NÁHRADA ŠKODY

- ◆ majetková a nemajetková újma
- ◆ obecná odpovědnost
- ◆ bezdůvodné obohacení
- ◆ nekalá soutěž

Rödl & Partner

 PRÁVO PRO KAŽDÉHO

JUDr. Petr Novotný, Ph.D.

Většinu svého profesního života se zabývá obchodním a finančním právem. Více než dvacet let je činný jako vedoucí partner advokátní kanceláře Rödl & Partner v České republice. Vedle toho působí též na katedře finančního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Je autorem nebo spoluautorem řady odborných publikací, učebnic i článků.

JUDr. Pavel Koukal

Po skončení studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze pracoval několik let v justici a od roku 1997 je advokátem. Po celou dobu, co se věnuje advokacii, přitom spolupracuje s advokátní kanceláří Rödl & Partner, kde se specializuje zejména na obchodní a občanské právo, s důrazem na otázky spojené s právní odpovědností fyzických osob a obchodních korporací. Je autorem řady odborných i populárně naučných článků.

JUDr. Eva Zahořová, LL.M., Ph.D.

Po absolvování Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně a studiu na Technische Universität Dresden ukončila studium doktorátem na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. S advokátní kanceláří Rödl & Partner spolupracuje od roku 2010. Zaměřuje se především na občanské a obchodní právo a právo Evropské unie. Je spoluautorkou několika odborných publikací a článků.

Na odborné podpoře této publikace se podílela společnost **Rödl & Partner**.

Společnost Rödl & Partner patří v České republice k jedné z nejvýznamnějších mezinárodních poradenských společností. Poskytuje služby ve všech oblastech podnikání; dovede propojit právní, daňové, auditorské a podnikové sféry poradenství, a to díky své síti více než dvou set poradců všech uvedených oborů. V České republice působí od roku 1991, pobočky má v Praze a Brně.

Díky dlouholetým zkušenostem zná Rödl & Partner požadavky a možnosti českého trhu. Respektuje přeshraniční zájmy klienta, místní poměry a zároveň zajišťuje vysoký a jednotný standard poskytovaných služeb. Na základě úzké interdisciplinární spolupráce poradců na národní i mezinárodní úrovni nabízí společnost ucelený soubor poradenských služeb šitých na míru. Týmy složené z českých i zahraničních odborníků tak poskytují komplexní poradenství v národním i mezinárodním kontextu.

Rödl & Partner je držitelem prestižního ocenění Právnická firma roku 2012 a 2013 v oboru daňového práva.

Celosvětově je kancelář zastoupena 91 pobočkami v 40 průmyslových zemích. Silnou pozici zaujímá především na trhu ve střední, východní a západní Evropě, ale i v Asii a USA.

Petr Novotný, Pavel Koukal,
Eva Zahořová

Nový občanský zákoník

NÁHRADA ŠKODY

Grada Publishing

PRO KAŽDÉHO
PRÁVO §

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována ani šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Edice Právo pro každého

JUDr. Petr Novotný, Ph.D, JUDr. Pavel Koukal,

JUDr. Eva Zahořová, LL.M., Ph.D.

Nový občanský zákoník

Náhrada škody

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydala GRADA Publishing, a.s.

U Průhonu 22, Praha 7 jako svou 5466. publikaci

Realizace obálky Jan Dvořák

Sazba Antonín Plicka

Odpovědná redaktorka Ing. Šárka Kratochvílová

Počet stran 144

První vydání, Praha 2014

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© GRADA Publishing, a.s., 2014

ISBN 978-80-247-5165-8

GRADA Publishing: tel.: 234 264 401, fax: 234 264 400, www.grada.cz

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-9143-2 (ve formátu PDF)

ISBN 978-80-247-9144-9 (ve formátu EPUB)

Obsah

Úvod	9
Kapitola 1 Náhrada škody a nemajetkové újmy	11
i. Struktura nové právní úpravy a hlavní změny nového občanského zákoníku ve srovnání s dosavadní úpravou	11
<i>Struktura nové úpravy náhrady škody a nemajetkové újmy</i>	<i>12</i>
<i>Hlavní změny právní úpravy</i>	<i>13</i>
ii. K širším souvislostem povinnosti náhrady škody nebo jiné újmy	14
iii. Základní pojmy právní úpravy deliktní odpovědnosti	16
iv. Pojem újmy v novém občanském zákoníku	18
<i>Majetková újma (škoda)</i>	<i>18</i>
<i>Skutečná škoda</i>	<i>19</i>
<i>Ušlý zisk</i>	<i>19</i>
<i>Nemajetková újma</i>	<i>20</i>
v. Ochrana osobnosti podle nového občanského zákoníku	20
<i>Ochrana jména člověka</i>	<i>21</i>
<i>Pseudonym</i>	<i>21</i>
<i>Bydliště člověka</i>	<i>22</i>
<i>Osobnost člověka</i>	<i>22</i>
<i>Podoba a soukromí</i>	<i>23</i>
<i>Právo na duševní a tělesnou integritu</i>	<i>24</i>
<i>Zásah do integrity</i>	<i>25</i>
<i>Práva člověka převzatého do zdravotnického zařízení bez jeho souhlasu</i>	<i>27</i>
<i>Nakládání s částmi lidského těla</i>	<i>28</i>
<i>Ochrana lidského těla po smrti člověka</i>	<i>29</i>
<i>Finanční náhrada nemajetkové újmy</i>	<i>30</i>
vi. Vznik povinnosti k náhradě újmy	30
<i>Základní předpoklady vzniku povinnosti k náhradě újmy</i>	<i>30</i>
<i>Subjektivní a objektivní odpovědnost</i>	<i>31</i>
<i>Příčinná souvislost mezi porušením povinnosti a vznikem újmy</i>	<i>33</i>
<i>Prevenční povinnost</i>	<i>34</i>
<i>Porušení povinnosti ze zákona</i>	<i>36</i>
<i>Porušení smluvní povinnosti</i>	<i>38</i>
<i>Předsmluvní odpovědnost</i>	<i>40</i>

<i>Solidární odpovědnost a další případy snížení povinnosti škůdce k náhradě</i>	41
<i>Náhrada při újmě na přirozených právech člověka</i>	41
<i>Náhrada újmy způsobené náhodou</i>	42
Kapitola 2 Způsob a rozsah náhrady	43
i. Soudní uplatnění nároku na náhradu újmy	44
ii. Náhrada škody	45
<i>Náhrada ceny zvláštní oblíby</i>	46
<i>Náhrada při poranění zvířete</i>	47
<i>Další významné změny právní úpravy</i>	48
<i>Snížení náhrady</i>	48
<i>Náhrada škody způsobené úmyslným trestným činem</i>	48
iii. Náhrada nemajetkové újmy	48
<i>Náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení</i>	52
<i>Srovnání s dosavadní úpravou náhrady škody na zdraví a při usmrcení</i>	53
<i>Nová úprava náhrad při ublížení na zdraví a při usmrcení</i>	54
<i>Peněžité dávky</i>	57
<i>Náhrada škody v pracovně právních vztazích</i>	58
Kapitola 3 Zvláštní případy náhrady škody	59
i. Škoda způsobená tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání	60
ii. Škoda způsobená osobou s nebezpečnými vlastnostmi	64
iii. Škoda z provozní činnosti	66
iv. Škoda způsobená provozem zvláště nebezpečným	70
v. Škoda na nemovité věci	73
vi. Škoda z provozu dopravních prostředků	75
vii. Škoda způsobená zvířetem	80
viii. Škoda způsobená věcí	81
ix. Škoda způsobená vadou výrobku	85
x. Škoda na převzaté věci	87
xi. Škoda na odložené věci	88
xii. Škoda na vnesené věci	93
xiii. Škoda způsobená informací nebo radou	96
xiv. Další zvláštní ustanovení o náhradě újmy a škody	97
<i>Škoda a újma způsobená v souvislosti s ochranou osobnosti</i> <i>a názvem právnické osoby</i>	98
<i>Reflexní škoda</i>	98
<i>Škoda způsobená porušením zákazu konkurence</i>	98
<i>Škoda způsobená při překročení zástupčího oprávnění</i>	99

Škoda způsobená při emisi cenného papíru	99
Škoda při způsobení neplatnosti právního jednání	99
Škoda způsobená při smísení věcí a při provádění stavby	100
Škoda způsobená při správě cizího majetku	100
Škoda způsobená nepoctivým jednáním při uzavírání smlouvy	100
Škoda způsobená na věci při prodlení dlužníka a věřitele	101
Škoda způsobená při vědomém darování cizí věci a při darování vadné věci ...	101
Regulace odpovědnosti za škodu u konkrétních závazkových vztahů	102
Kapitola 4 Omezení povinnosti k náhradě újmy	109
i. Okolnosti vylučující protiprávnost	109
ii. Smluvní omezení povinnosti k náhradě újmy	111
<i>Zákaz jednostranného vyloučení či omezení odpovědnosti</i>	<i>111</i>
<i>Možnost smluvního vyloučení či omezení odpovědnosti</i>	<i>112</i>
<i>Další případy omezení odpovědnosti</i>	<i>112</i>
Kapitola 5 Nekalá soutěž	113
i. Vymezení nekalé soutěže a její tzv. generální klauzule	115
<i>Kdo je chráněn proti nekalé soutěži</i>	<i>116</i>
<i>Dělení soutěžitelů</i>	<i>116</i>
<i>Objektivně hrozící újma jako znak generální klauzule nekalé soutěže</i>	<i>117</i>
<i>Rozpor s dobrými mravy soutěže</i>	<i>117</i>
ii. Jednotlivé formy jednání nekalé soutěže (nekalosoutěžní delikty)	118
<i>Klamavá reklama</i>	<i>119</i>
<i>Klamavé označení zboží na služby</i>	<i>120</i>
<i>Srovnávací reklama</i>	<i>121</i>
<i>Vyvolání nebezpečí záměny</i>	<i>122</i>
<i>Parazitování na pověsti</i>	<i>122</i>
<i>Podplácení</i>	<i>123</i>
<i>Zlehčování</i>	<i>123</i>
<i>Porušení obchodního tajemství</i>	<i>124</i>
<i>Dotěrné obtěžování</i>	<i>124</i>
<i>Ohrožení zdraví nebo životního prostředí</i>	<i>125</i>
iii. Právní prostředky ochrany proti nekalé soutěži	125
Kapitola 6 Bezdůvodné obohacení a závazky s jiných právních důvodů	127
i. Bezdůvodné obohacení	127
<i>Jednotlivé případy bezdůvodného obohacení</i>	<i>128</i>
<i>Ve kterých případech není dána povinnost vrátit plnění</i>	<i>129</i>
<i>Co se stane, když plnění není možné vydat</i>	<i>130</i>

<i>Poctivý a nepoctivý příjemce plnění</i>	131
<i>Jak je chráněna osoba povinná k vydání obohacení</i>	135
<i>Uplatnění práv z bezdůvodného obohacení</i>	135
ii. <i>Nepřikázané jednatelství</i>	136
<i>Odvracení škody</i>	137
<i>Záchrana cizí věci</i>	138
<i>Jednání k užítku jiné osoby</i>	138
iii. <i>Upotřebením věci k prospěchu jiného</i>	139

Úvod

Nový občanský zákoník je často označován za revoluci v soukromém právu. Sjednotil dosavadní „dvoukolejnou“ úpravu občanského a obchodního zákoníku do jediného kodexu a na řadu právních institutů se dívá nově, se zohledněním přirozenoprávních teoretických východisek soukromého práva.

Změny se nevyhnuly ani problematice náhrady škody a souvisejícím otázkám tzv. delikt ní odpovědnosti. Závazky osob totiž nevznikají jen na základě jejich *právních jednání*, resp. z právních úkonů (dle dosavadní terminologie), ale také na základě jejich deliktu. V prvním případě jde zpravidla o závazek úmyslně chtěný – proto daná osoba jedná, aby závazek vznikl. V druhém případě jde o závazek, který nastává nezávisle na vůli dané strany a který je vyjádřen základním postulátem – totiž povinností nést následky svého protiprávního, neboli delikt ního, jednání. Vzhledem k tomu, že s těmito soukromoprávními delikty bývá bezprostředně spojen i vznik škody nebo jiné (nemajetkové) újmy a následná nová povinnost takto vzniklou újmu nahradit, mluvíme pak v této souvislosti o případech soukromoprávní (civilní) *odpovědnosti*.

Stěžejní část naší publikace je věnována nejzásadnější oblasti spadající do delikt ní odpovědnosti, a to problematice náhrady škody. Zde je zásadní novinkou zrušení paušálních limitů pro výpočet náhrad za ublížení na zdraví a usmrcení, což bylo mnohokrát mediálně prezentováno. O co jde? Novým občanským zákoníkem byla ve více oblastech posílena role soudce jako spolutvůrce práva. Problematika náhrady škody za ublížení na zdraví je typickým případem. Nyní bude mít soudce možnost zvážit všechny objektivní i subjektivní okolnosti a o náhradě škody rozhodnout tak, aby jeho rozsudek odpovídal obecně vnímaným principům spravedlnosti a práva a nevedl ke zbytečné krutosti.

To byl jen jeden z příkladů, s nimiž se na stránkách naší publikace setkáte. Vedle problematiky náhrady majetkové i nemajetkové újmy se zabýváme také problematikou ochrany proti *nekalé soutěži*, která rovněž představuje zvláštní formou protiprávního (delikt ního) jednání a která bude zajímavá především pro podnikatelskou veřejnost. Další oblastí, které je věnována pozornost, je navazující úprava *závazků z jiných právních důvodů* (tzv. *quasi-deliktů*), mezi které spadá zejména *bezdůvodné obohacení*.

Předkládaná publikace se přitom věnuje všem shora uvedeným otázkám, přičemž největší prostor je z věcných i čistě praktických důvodů věnován nové úpravě povinnosti k náhradě škody a jiné újmy.

Cílem této publikace je seznámit čtenáře nejen s tím, co nová právní úprava *náhrady škody nebo jiné újmy, nekalé soutěže a bezdůvodného obohacení* od 1. ledna 2014 konkrétně přinesla, ale současně by měla poskytnout i širší a srozumitelný přehled o souvislostech

nové úpravy s dosavadní právní úpravou „starého“ občanského zákoníku, resp. pokud jde o nekalou soutěž, i s dosavadní úpravou obchodního zákoníku.

Tyto informace budou pro čtenáře určitě o to více důležité, když zmíníme přechodná ustanovení nového občanského zákoníku, podle kterých se právo na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo bezdůvodného obohacení, které vzniklo ještě v době účinnosti „starého“ občanského zákoníku, tj. do 31. prosince 2013, posuzuje podle dosavadních předpisů. Pokud však soud rozhoduje v příslušné věci až po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku, může za výjimečných okolností co do nároků na náhradu nemajetkové újmy rozhodnout již dle ustanovení nového občanského zákoníku.

Věříme, že čtenáře naše publikace zaujme a poskytne jim základní návod jak postupovat v roli poškozeného i v roli osoby, která je za újmu vzniklou jinému považována za odpovědnou.

Petr Novotný

Kapitola 1 Náhrada škody a nemajetkové újmy

Závazky z deliktů jsou tedy založeny na vzniku zvláštního odpovědnostního vztahu mezi tím, kdo škodu nebo jinou újmu způsobil (škůdce) na straně jedné, a poškozeným na straně druhé. Jeho základem je vznik nové, sekundární povinnosti škůdce takto vzniklou újmu poškozenému nahradit. Jinak řečeno ten, kdo poruší svou původní povinnost, nejenže není této předchozí povinnosti zbaven (např. povinnosti splnit včas závazek ze smlouvy), ale naopak mu vedle toho navíc vznikne i další nová povinnost, spočívající například v povinnosti nahradit druhé smluvní straně ušlý zisk. Tato úprava je rozdílná od právní konstrukce v praxi častějších závazků z právních jednání, nejčastěji smlouvy.

i. Struktura nové právní úpravy a hlavní změny nového občanského zákoníku ve srovnání s dosavadní úpravou

Jak jsme řekli už v úvodu – ve srovnání s dosavadní právní úpravou „starého“ občanského zákoníku (č. 40/1964 Sb.) přitom v rámci nového občanského zákoníku zůstávají zachovány všechny základní prvky či „stavební kameny“ právní konstrukce soukromoprávní odpovědnosti za škodu a jinou újmu.

Ačkoliv to není vždy zřejmé, tak případy soukromoprávní odpovědnosti za škodu nebo jinou újmu nejsou v běžném životě ani v podnikání ničím výjimečným. V praxi se s nimi naopak setkáváme velmi často. Jednotlivé případy povinnosti k náhradě škody a nemajetkové újmy jsou typově neobyčejně rozdílné a zahrnují v sobě celou škálu možných životních situací. Jde přitom například o zcela běžné případy povinnosti viníka dopravní nehody nahradit škodu na vozidle nebo újmu na zdraví zraněného účastníka nehody. A jde třeba i o méně časté případy náhrady škody způsobené škůdce na majetku zaměstnavatele, obchodního partnera nebo souseda, až například po spíše výjimečné případy náhrady škody způsobené v důsledku profesního pochybení odborných poradců, jako jsou daňoví poradci nebo advokáti.

Výchozím prvkem nové právní konstrukce je i nadále protiprávní čin spočívající v *porušení povinnosti* ze strany odpovědné osoby (škůdce). Přitom se může jednat jak o porušení povinnosti ze zákona, tak i o porušení povinnosti vyplývající ze smlouvy nebo z porušení

zásad dobrých mravů. Druhým, na to navazujícím předpokladem odpovědnosti je pak vlastní vznik škody nebo jiné (nemajetkové) újmy, a konečně třetím, vzájemně pojícím prvkem celé této konstrukce, je *příčinná souvislost* mezi porušením povinnosti a vznikem újmy.

Nová právní úprava *povinnosti k náhradě újmy* je v rámci celkové rekonstrukce soukromého práva obsažena v necelých osmdesáti paragrafech nového občanského zákoníku. Konkrétně jde o jeho ustanovení § 2894 až § 2971. Tato nová úprava přitom dosavadní stav až na výjimky nemění nějakým zásadním, převratným způsobem. Spíše se snaží ji celkově doplnit a zpřesnit tak, aby vytvářela ucelený systém, který by měl podle představ tvůrců nového občanského zákoníku „*lépe vyhovovat potřebám běžného života*“.

V tomto směru přitom bylo možné v novém občanském zákoníku navázat na solidně pojatou předchozí úpravu, neboť *odpovědnost za škodu* byla v rámci dosavadního občanského zákoníku upravena v § 415 až § 459, což v kontextu značně poddimenzovaného rozsahu „starého“ občanského zákoníku znamenalo na svou dobu skutečně relativně obsáhlou a precizní úpravu. K tomu navíc přistupovala i zvláštní úprava *náhrady škody v obchodním zákoníku*, který pozbyl účinnosti rovněž k 31. 12. 2013.

Struktura nové úpravy náhrady škody a nemajetkové újmy

Z hlediska vlastní systematiky nového občanského zákoníku je právní úprava *náhrady majetkové a nemajetkové újmy* rozdělena jednak na:

- úpravu otázek spojených s (i) *obecnými principy odpovědnosti*, která je obsažena v § 2894 až § 2919 a také v § 2951 až § 2971,
- a dále na úpravu (ii) případů *zvláštní odpovědnosti*, obsažené v § 2920 až 2950 nového občanského zákoníku.

Zatímco v rámci úpravy obecných otázek náhrady škody a jiné újmy je pozornost věnována předpokladům a vzniku povinnosti k náhradě újmy, jakož i způsobu a rozsahu její náhrady, tak úprava zvláštních případů náhrady újmy zohledňuje celou řadu specifických situací, které mají svůj základ buď ve zvláštní povaze škody, anebo ve zvláštním postavení nebo činnosti osoby škůdce (viz dále).

Systematiku nové právní úpravy náhrady škody a jiné újmy tak lze zhruba rozdělit na tyto části:

- *základní ustanovení* (zahrnující úpravu základních pojmů, jako je újma, včetně samostatné úpravy škody a nemajetkové újmy, škůdce, poškozený, okolnosti vylučující povinnost k náhradě újmy),
- úprava *předpokladů a vzniku povinnosti nahradit škodu*, zahrnující i *případy zvláštní odpovědnosti, resp. povinnosti k náhradě škody*, a

- *úprava způsobu a rozsahu náhrady, včetně zvláštní úpravy náhrady při újmě na přirozených právech člověka (zejména náhrady při ublížení na zdraví a při usmrcení).*

Mezi případy tzv. zvláštní odpovědnosti podle nového občanského zákoníku náleží tyto specifické případy náhrady:

- *škody způsobené tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání,*
- *škody způsobené osobou s nebezpečnými vlastnostmi,*
- *škody z provozní činnosti,*
- *škody způsobené provozem zvláště nebezpečným,*
- *škody na nemovité věci,*
- *škody z provozu dopravních prostředků,*
- *škody způsobené zvířetem,*
- *škody způsobené věcí,*
- *škody způsobené vadou výrobku,*
- *škody na převzaté, odložené nebo vnesené věci,*
- *škody způsobené informací nebo radou.*

V tomto směru je potřeba upozornit na to, že některé případy *zvláštní odpovědnosti* dosud nebyly v rámci předchozího občanského zákoníku výslovně upraveny, což se týká případů *škody způsobené zvířetem, škody způsobené osobou s nebezpečnými vlastnostmi, škody na nemovité věci* a škody způsobená *informací nebo radou*. Pokud jde o úpravu zvláštní odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, tak ta byla až do účinnosti nového občanského zákoníku obsažena v samostatném *zákoně č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku*, který byl v rámci rekodifikace soukromého práva zcela zrušen a od 1. ledna 2014 je tato odpovědnost upravena přímo v novém občanském zákoníku.

Hlavní změny právní úpravy

Mezi další hlavní změny, které přináší nový občanský zákoník, náleží kromě už popsaných druhů zvláštní odpovědnosti za škodu, zejména ta ustanovení nového občanského zákoníku týkající se dílčích otázek náhrady škody a jiné újmy, která dosud nebyla v předcházejícím občanském zákoníku výslovně upravena.

V tomto směru je přitom třeba zmínit zejména ta dílčí ustanovení nového občanského zákoníku, která obsahují výslovnou úpravu *náhody* (§ 2904), *náhrady ceny zvláštní oblíbenosti* při poškození věci (§ 2969 odst. 2), *náhrady při poranění zvířete* (§ 2970), *náhrady nemajetkové újmy z důvodu pocitu osobního neštěstí, které nelze jinak odčinit* (§ 2971), *náhrady na přirozených právech člověka* (§ 2956 a § 2957, § 3004 odst. 2) a *náhrady ztráty na bezplatné práci* (§ 2965).

Ještě podstatnější však jsou ty změny právní úpravy, které přinášejí celkově koncepční zásahy do dosavadní úpravy náhrady škody nebo jiné újmy. Nejčastěji je zde přitom poukázováno na *posílení postavení poškozeného, upřednostnění náhrady škody uvedením do předešlého stavu, rozšíření případů náhrady nemajetkové újmy, zrušení paušálních limitů pro výpočet náhrad za ublížení na zdraví a při usmrcení a širší možnosti smluvní limitace náhrady škody.*

Všem těmto hlavním změnám právní úpravy budeme samozřejmě v dalším textu věnovat potřebnou pozornost.

ii. K širším souvislostem povinnosti náhrady škody nebo jiné újmy

Upozorníme zde na skutečnost, že soukromoprávní povinnost k náhradě škody a jiné újmy může často v praktickém životě velmi úzce souviset i s dalšími, specifickými druhy právní odpovědnosti, a to zejména ve sféře podnikání. Tyto možné souvislosti přitom vyplývají i z právní úpravy nového občanského zákoníku.

Typickým příkladem takto provázané širší *odpovědnosti podnikatele* může být bezprostřední souvislost obecné *odpovědnosti za škodu* (povinnosti k její náhradě) na straně jedné a *odpovědnosti za vady zboží* nebo díla na straně druhé. Odpovědnost za vady totiž má svůj základ ve zvláštní právní úpravě kupní smlouvy (koupě) a smlouvy o dílo (dílo). A jak již v minulosti jednoznačně dovodil Nejvyšší soud, porušení závazkové povinnosti řádně dodat zboží nebo řádně provést objednanou službu je předpokladem jak odpovědnosti za vady, tak odpovědnosti za škodu. Podle Nejvyššího soudu přitom nelze tyto právní instituty spolu zaměňovat. Jsou totiž *odlišné*, mají *jiný účel* a jsou založeny na *rozdílných zásadách a předpokladech vzniku*. Odpovědnost za vady totiž postihuje nedostatky vlastního dodání zboží nebo provedení služby. Naproti tomu náhradou škody se sleduje nahrazení újmy vzniklé následkem porušení povinnosti nebo v důsledku jiné právem uznané skutečnosti. Vzhledem k tomu se nároků, které vyplývají z titulu závazků z odpovědnosti za vady, nelze domáhat z titulu náhrady škody. Újma spočívající v samotné vadnosti zboží nebo provedené služby je tedy odčinitelná pouze v rámci odpovědnosti za vady.

Příklad

Nejvyšší soud České republiky se svého času zabýval případem odpovědnosti za škodu, která byla způsobena v souvislosti s vadným plněním zhotovitele, jehož závazkem bylo pro objednatele řádně provést zadanou stavbu. Nejvyšší soud v této souvislosti obecně dovodil, že zhotovitel, který na základě smlouvy o dílo provedl vadně vnější omítku domu, čímž způsobil poškození domu (zdvihnutí zdiva, zatékání a popraskání vnitřních omítek), je povinen nahradit škodu tím vzniklou podle ustanovení § 420 a násl. občanského zákoníku

(tj. odpovědnosti za škodu), a nikoli z důvodu odpovědnosti za vady díla (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. 4. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1849/2001).

Vedle tohoto případu možných souvislostí obecné úpravy povinnosti k náhradě škody a jiné újmy se *zvláštními druhy* právní odpovědnosti je třeba dále upozornit i na další věc: V českém právu má tradičně svou zvláštní právní úpravu i specifická *odpovědnost státu* za škodu, která byla způsobena při výkonu veřejné moci nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Tento specifický druh odpovědnosti, který je nyní upraven v zákoně č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, přitom zůstal v souvislosti s novou právní úpravou nedotčen. Stejně tak však nadále platí i to, že pokud není tímto zákonem stanoveno jinak, tak se právní vztahy jím upravené subsidiárně řídí *občanským zákoníkem*.

Tato zvláštní úprava odpovědnosti za škodu se přitom vztahuje nejen na (i) škodu způsobenou *při výkonu státní moci*, ale rovněž i za (ii) škodu způsobenou územními *samosprávnými celky* (obce, kraje) při výkonu veřejné moci svěřené jim zákonem v rámci tzv. *samostatné působnosti* (tj. mimo vlastní výkon státní správy). Podle zákona č. 82/1998 Sb. jsou tak odškodňovány případy škody, kterou způsobily *státní orgány, právnické a fyzické osoby při výkonu státní správy, která jim byla svěřena zákonem nebo na základě zákona* (např. notáři, soudní exekutoři, zdravotní pojišťovny aj.) a konečně i *orgány územních samosprávných celků*, a to jak při výkonu státní správy (v rámci tzv. přenesené působnosti), tak i při výkonu tzv. samostatné působnosti těchto územních celků.

I v případě této zvláštní odpovědnosti, kdy je škoda způsobena *nezákonným rozhodnutím* vydaným v občanském soudním řízení, ve správním řízení, v řízení podle soudního řádu správního či v řízení trestním anebo *nesprávným úředním postupem*, je přitom možné domáhat se vůči státu nebo územnímu celku nároku na náhradu jak majetkové újmy (škody), tak i újmy nemajetkové. V tomto směru se proto lze domáhat náhrady skutečné škody (např. náklady právního zastoupení), ušlého zisku (včetně ušlého výdělků) a zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, které se primárně poskytuje v penězích, jestliže nemajetkovou újmu nebylo možné nahradit jinak a samotné konstatování porušení práva by se nejevilo jako dostačující.

Příklad

Proti podnikateli bylo zahájeno trestní stíhání pro údajný majetkový trestný čin a soud v této souvislosti rozhodl na návrh státního zástupce o vzetí obviněného do vazby. Po několika měsících však muselo být trestní stíhání zastaveno, když zásluhou obhajoby bylo spolehlivě prokázáno, že jednání stíhaného podnikatele od počátku nebylo trestným činem a že trestní stíhání tak bylo zcela neodůvodněné a nezákonné. V důsledku toho proto ani nebyly dány zákonné důvody pro vzetí podnikatele do vazby a omezení svobody tak znamenalo porušení jeho základních práv. Na tomto základě je podnikatel, který byl poškozen jak nesprávným

úředním postupem, tak i nezákonným rozhodnutím soudu o vzetí do vazby, oprávněn žádat nejen, aby mu stát nahradil skutečnou škodu (náhradu nákladů obhajoby), ale rovněž i ušlý zisk (vzniklý mu v důsledku přerušeni podnikání) a související peněžité zadostiučinění za nemajetkovou újmu (spočívající v poškození jeho vážnosti a cti).

V neposlední řadě je v těchto souvislostech důležité zmínit i možné souvislosti s právní úpravou ochrany proti *neoprávněným zásahům do osobnosti člověka (fyzické osoby)* nebo proti *neoprávněným zásahům do dobré pověsti právnické osoby*. Tyto neoprávněné zásahy jakožto *protiprávní činy* totiž mohou vést nejen k ohrožení či poškození chráněných osobních práv a ke vzniku nemajetkové újmy, ale za určitých okolností i ke konkrétní majetkové újmě (škodě), spočívající např. u podnikající právnické nebo fyzické osoby v ušlém zisku v důsledku ztráty zákazníků.

iii. Základní pojmy právní úpravy deliktní odpovědnosti

Pro pochopení nové právní úpravy náhrady škody a jiné újmy je nezbytné se předem seznámit se základními pojmy deliktní odpovědnosti podle nového občanského zákoníku, kterými jsou zejména újma, škůdce a poškozený.

Zatímco klíčový pojem újmy, kterému se budeme blíže věnovat v následující části této kapitoly, je kategorií poměrně složitou a obsáhlou, tak definice hlavních subjektů, resp. „aktérů“ odpovědnostního vztahu, tj. škůdce a *poškozeného*, naproti tomu zpravidla nevyvolávají větší pochybnosti.

Škůdcem je totiž každá fyzická nebo právnická osoba, která odpovídá za způsobenou škodu nebo nemajetkovou újmu a jež je povinna k její náhradě. Je to tedy obecně každý, kdo v důsledku porušení své povinnosti způsobí jinému újmu a na základě toho je pak povinen tuto újmu poškozenému nahradit. Povinnost k náhradě újmy přitom na straně škůdce vzniká v důsledku porušení povinnosti, jež vyplývá ze smluvního ujednání (smlouvy), ze zákona anebo z porušení zásad dobrých mravů. Platí přitom, že škůdce je zásadně povinen nahradit pouze škodu, kterou zavinil, a bez ohledu na své zavinění odpovídá za škodu výhradně v případech zvláště stanovených zákonem a u porušení smluvní povinnosti.

Nemajetkovou újmu je škůdce povinen odčinit jen tehdy, pokud tato povinnost byla výslovně ujednána, nebo jestliže tak zvláště stanoví zákon.

Pokud jde o *právnické osoby* jakožto škůdce, tak je třeba co do jejich odpovědnosti vycházet z § 167 NOZ. Podle něj právnickou osobu zavazuje *protiprávní čin*, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě.

Příklad

Škůdcem – fyzickou osobou – je např. řidič motorového vozidla, který porušením předpisů o bezpečnosti silničního provozu způsobí dopravní nehodu spojenou se škodou na vozidle a újmou na zdraví zraněného účastníku nehody. V případě právnické osoby je škůdcem např. stavební společnost, která při rekonstrukci rodinného domu na základě smlouvy o dílo z důvodu porušení povinností svého zaměstnance při svařování způsobí požár na staveništi a v důsledku toho následně dojde k úplné zničení rekonstruovaného objektu.

Naproti tomu *poškozeným* je fyzická nebo právnická osoba, které byla škoda nebo nemajetková újma způsobena, a jež má právo, resp. právní nárok žádat po škůdci její účinnou náhradu.

Příklad

Poškozeným je např. člověk, který se stal obětí loupežného přepadení a jemuž byla způsobena újma na zdraví v důsledku fyzického útoku ze strany pachatele (škůdce), anebo vlastník ovocného sadu, kterému byla způsobena majetková škoda spočívající ve zničení celé úrody v důsledku úniku škodlivých látek ze sousedící chemické továrny.

Odpovědnost za škodu či nemajetkovou újmu lze tedy vymezit jako zvláštní *závazkový vztah* mezi škůdcem a poškozeným, který vyplývá z předchozího porušení právní povinnosti ze strany škůdce (*závazek z deliktu*), a jež je založen na povinnosti škůdce nahradit *poškozenému* takto způsobenou škodu nebo případnou nemajetkovou újmu, a tomu odpovídajícímu právu poškozeného tuto náhradu po škůdci žádat a případně se jí domáhat i u soudu.

Vedle výchozích pojmů újmy, škůdce a poškozeného někdy bývají rozlišovány a používány i některé další kategorie, a to škodní události a škodlivého následku. Škodní událostí však ve své podstatě nelze chápat nic jiného, než výsledný stav, který byl vyvolán porušením povinnosti ze strany škůdce vedoucí k újmě na straně poškozeného, Škodlivým následkem se pak zpravidla rozumí vlastní vznik, resp. existence škody či nemajetkové újmy.

Hovoříme pak o tzv. *základních předpokladech* pro vznik povinnosti k náhradě škody nebo nemajetkové újmy, kterými jsou:

- *porušení povinnosti ze strany škůdce jakožto protiprávní čin (civilní delikt),*
- *vznik škody nebo nemajetkové újmy na straně poškozeného,*
- *příčinná souvislost mezi protiprávním činem a vznikem škody (kausální nexus), a*
- *zavinění.*

Zatímco první tři předpoklady vzniku povinnosti k náhradě škody nebo jiné újmy jsou předpoklady objektivní povahy čtvrtý předpoklad je pak povahy subjektivní, protože je závislý na volní stránce škůdce.

iv. Pojem újmy v novém občanském zákoníku

Východiskem nové právní úpravy deliktní odpovědnosti je klíčový pojem újmy, který je obsahově a věcně širší, než byl dosavadní, poměrně úzce chápaný pojem škody. Újmou je totiž v pojetí nového občanského zákoníku chápána každá majetková nebo nemajetková ztráta, která vznikla na straně poškozeného v důsledku a v příčinné souvislosti s porušením právní povinnosti ze strany škůdce.

Je přitom zřejmé, že tato ztráta může mít z hlediska svého charakteru a stupně negativního vlivu na osobu poškozeného řadu konkrétních forem nebo projevů. Základním dělením kategorie újmy v novém občanském zákoníku je její dělení na *majetkovou újmu (škody)* a *nemajetkovou újmu*.

Obě základní formy újmy přitom nelze v novém pojetí nového občanského zákoníku od sebe rigidně oddělovat, když obě formy spolu mohou velmi úzce souviset. To se týká zejména případů újmy na tzv. *přirozených právech člověka*, kdy je podle nového občanského zákoníku škůdce výslovně povinen vedle náhrady škodu i odčinit nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil. Přitom jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy.

Majetková újma (škoda)

Škoda představuje vlastní majetkovou (materiální) újmu, kterou nový občanský zákoník označuje jako újmu na jmění (škodu).

Škoda přitom může znamenat buď přímou ztrátu na majetku poškozeného a ve svém důsledku i jeho reálné zmenšení (*skutečnou škodu*), anebo *ušlý zisk* poškozeného (tj. „*to, co poškozenému ušlo*“). Obecně přitom platí, že skutečná škoda i ušlý zisk jako dvě formy škody jsou v zásadě *rovnocenné* a existence jedné z nich není podmínkou vzniku a uplatnění druhé formy. Nelze přitom dovodit, že by podmínkou vzniku odpovědnosti za škodu ve formě ušlého zisku byl též vznik skutečné škody.

Dotčené ustanovení nového občanského zákoníku obě formy škody jednoduše a srozumitelně vymezuje tak, že se hradí jak škoda skutečná, tak současně i to, co poškozenému ušlo (ušlý zisk). V tomto směru je tedy *skutečná škoda* takovou majetkovou újmou, která znamená snížení majetku poškozeného v důsledku škodní události. *Ušlý zisk* je naproti tomu specifickou majetkovou újmou spočívající v tom, že u poškozeného nedojde v důsledku škodní události k rozmnožení majetkových hodnot, ač se to dalo při „*pravidelném běhu věcí*“ očekávat.

Škoda je tedy každá ztráta na majetku poškozeného, která vznikla v důsledku protiprávního činu škůdce. Nový občanský zákoník také proto používá pojem škoda výhradně v souvislosti se škodou majetkovou, kterou lze *vyčíslit*, protože jde o hodnotu, o jakou se majetek poškozeného reálně sníží.

Skutečná škoda

Pokud jde o *skutečnou škodu*, tak tato může zakládat celou škálu možných nároků poškozeného na její náhradu, a to od vlastní náhrady nákladů na opravu věci nebo koupi zcela nové věci až po vznik dluhu, resp. závazku na straně poškozeného v důsledku protiprávního jednání škůdce. Nový občanský zákoník přitom výslovně připouští, aby skutečná škoda spočívala i ve vzniku *dluhu* (v dosavadní terminologii *závazku*).

Příklad

Typickým příkladem skutečné škody je poškození nebo zničení poškozeným vlastněné hmotné věci, např. poškození automobilu v důsledku dopravní nehody zaviněné škůdcem.

Ušlý zisk

Škoda může vedle *skutečné škody* vzniknout i ve formě *ušlého zisku*. V takovém případě se pak hradí nejenom částka odpovídající skutečné škodě, ale také majetkový prospěch, jehož by poškozený jinak dosáhl, kdyby nedošlo ke škodě.

Škoda ve formě *ušlého zisku* tradičně mívá význam zejména v závazkových vztazích mezi podnikateli. Jak přitom už dříve dovodila soudní judikatura, tak *ušlý zisk* může být dán jak *rozdílem celkových výnosů poškozeného z podnikání a nákladů potřebných k jejich dosažení*, tak i *náhradou nákladů zbytečně vynaložených na dosažení zisku v témže období* (tj. nákladů, které by jinak nemusel vynaložit). Stanovení výše ušlého zisku však není libovolné a musí být vždy provedeno tak, aby byla zjištěna „*pravděpodobná výše blížící se podle běžného uvažování jistotě*“ (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 1996, sp. zn. II. Odon 15/96.)

Příklad

Ušlým ziskem je naproti tomu typicky majetkový příjem, kterého by poškozený mohl jinak dosáhnout v případě, kdyby nedošlo ke vzniku škodné události a tedy k přímé škodě na jeho majetku. Ve vztahu k již použitému příkladu dopravní nehody a poškození automobilu tak ušlým ziskem může být ušlý majetkový příjem poškozeného jakožto vlastníka a provozovatele motorového vozidla, který je s využíváním vozidla bezprostředně svázán v rámci jeho podnikatelské činnosti, a jehož poškozený nedosáhl jen v důsledku poškození vozidla a nemožnosti jej užívat.

Ve smluvních vztazích mezi podnikateli může zase ušlý zisk smluvní strany, která je výrobce zboží, spočívat v tom, že druhá smluvní strana (odběratel) poruší svůj smluvní závazek a jednostranně ukončí smlouvu o distribuci zboží, aniž by k tomu byl dán smluvní nebo zákonný důvod. V důsledku hrubého porušení této smluvní povinnosti odběratele vznikne na straně výrobce škoda ve formě ušlého zisku, kterého by v případě předpokládaného trvání smlouvy výrobce jistě dosáhl.

Nemajetková újma

Vedle škody může poškozenému vzniknout i jiná, *nemajetková (imateriální) újma*, kterou v zásadě vždy představuje buď újma na osobnostních právech poškozeného, anebo újma na osobě jako takové. Zatímco škodu lze zpravidla na základě objektivních kritérií *vyčíslit* na základě znaleckého posouzení, tak v případě nemajetkové újmy není takový postup v zásadě možný. S ohledem na to je proto třeba ve většině případů vycházet ze subjektivního, resp. individuálního posouzení daného případu a zohlednění řady hodnotících kritérií, jako je zejména intenzita neoprávněného zásahu škůdce, okolnosti a dopady na poškozeného. Tato skutečnost bude nepochybně důvodem pro to, že o výši nemajetkové újmy budou i v budoucnu až na výjimky rozhodovat soudy, když mimosoudní dohody o její náhradě, resp. odčinění, zřejmě budou spíše výjimečné. K tomu je třeba uvést, že následky nemajetkové újmy bývají často velmi závažné a v konečném důsledku se mohou projevit i v majetkových poměrech poškozeného. I z tohoto důvodu je třeba u daných případů vždy zohledňovat úzké vzájemné propojení nemajetkové újmy s újmou majetkovou.

Na rozdíl od škody představuje *nemajetková (imateriální) újma* takový druh újmy, která vzniká v důsledku protiprávního činu škůdce. Nespočívá ve ztrátě na majetku, ale vyplývá z neoprávněného zásahu do *osobnosti* fyzické nebo právnické osoby (do jejího soukromí, důstojnosti, vážnosti, cti, dobré pověsti, zdraví atp.) nebo do jiných, právem chráněných nehmotných statků. Pod pojem nemajetkové újmy přitom lze, zjednodušeně řečeno, podřadit jakoukoli újmu, která nepředstavuje majetkovou škodu, tj. co pro poškozeného neznamená přímou ztrátu na majetku nebo ušlý zisk.

Nemajetková újma, pokud je poškozeným člověk (fyzická osoba), vyjadřuje ve své podstatě vždy zásah do psychické sféry fyzické osoby (člověka) a spočívá v narušení jeho obvyklého psychického stavu, jež je takové intenzity, že ho jednotlivec začíná vnímat jako závažnější *osobní újmu*. Významnou změnou právní úpravy v tomto směru je, že nově se nárok na zado-stiučinění (satisfakci) za způsobenou nemajetkovou újmu může za určitých podmínek i dědit.

V této souvislosti je ale nutné doplnit, že přestože je nemajetková újma podle nové právní úpravy zásadně spojována vždy s fyzickou osobou, resp. člověkem, tak je možné, aby za určitých okolností byla nemajetková újma způsobena i osobě právnické, neboť i ona je nositelem určitých „osobních“ práv.

v. Ochrana osobnosti podle nového občanského zákoníku

S úpravou náhrady nemajetkové újmy úzce souvisí ochrana osobnosti podle obecných ustanovení nového občanského zákoníku. Nový občanský zákoník stanoví určitý katalog osobnostních práv, a to včetně specifických právních následků (sankcí) za neoprávněný zásah do těchto práv.